

فصلنامه پژوهش‌های دانش انتظامی، سال بیست‌وششم، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۳

صص ۷۳-۵۷

عوامل وقوع سرقت مسلحانه با استفاده از سلاح گرم و ارائه راهکارهای پیشگیرانه

(تمرکز بر استان‌های مرزی)^۱

امیر رضایی^۲، بهمن مرادی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۲۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۹/۱۴

چکیده

زمینه و هدف: سرقت مسلحانه از جرائمی است که معمولاً بر حسب پیچیدگی‌هایش در وقوع و میزان هوشمندی در طراحی و اجرای آن، بر اساس جسارت و خطرپذیری مجرمان در تناسب با احتساب منافع حاصل، شکل می‌گیرد. وقوع جرائم به‌خصوص سرقت مسلحانه متأثر از عوامل گوناگونی است، بر همین اساس پژوهش حاضر عوامل وقوع سرقت مسلحانه با استفاده از سلاح گرم و ارائه راهکارهای پیشگیرانه (با تمرکز بر استان‌های مرزی کشور) را مورد کاوش قرار داده است.

روش: پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت داده‌ها، کیفی و از نوع اکتشافی و تحلیل مضمون است، مشارکت کنندگان پژوهش، متخصصان و کارشناسان حوزه پلیس پیشگیری فراجا و برخی از استان‌های مرزی کشور به تعداد ۱۷ نفر هستند که به‌صورت هدفمند انتخاب و مصاحبه تا اشباع نظری داده ادامه پیدا کرده، داده‌ها با ابزار مصاحبه نیمه‌ساختاریافته جمع‌آوری شد و برای تحلیل داده‌ها از تحلیل مضمون استفاده شده است.

یافته‌ها: از کدهای حاصل از مصاحبه‌های انجام شده با خبرگان در مجموع ۶۳ مضمون پایه در خصوص عوامل وقوع سرقت مسلحانه شناسایی شد که در قالب ۱۰ مضمون سازمان‌دهنده و ۴ مضمون فراگیر سازماندهی و راهکارهای پیشگیرانه متناسب با آن عوامل ارائه شد.

نتیجه‌گیری: بر اساس یافته‌های پژوهش عوامل اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی، جغرافیایی و عوامل خاص تأثیرگذار بر وقوع سرقت مسلحانه در سطح کشور مؤثر هستند، در همین رابطه راهکارهای پیشگیرانه برای کنترل و کاهش این جرم شامل پیشگیری انتظامی، وضعی، اجتماعی و کیفری ارائه شد، در صورتی که این راهکارها توسط پلیس و سایر سازمان‌های متولی با اهتمام و هم‌افزایی اجرایی و عملیاتی شود، می‌تواند تا حد زیادی در کاهش این جرم مؤثر باشند.

کلید واژه: سرقت، سرقت مسلحانه، سلاح گرم، پیشگیری

۱. مقاله برگرفته از پژوهش مستقل است.

۲. استادیار دانشگاه جامع علوم انتظامی امین، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) رایانامه: amyrr8257@gmail.com

۳. استادیار دانشگاه جامع علوم انتظامی امین، تهران، ایران. رایانامه: Emamifar.ee1976@gmail.com

مقدمه

امنیت دائمی‌ترین و فراگیرترین نیاز و خواست بشری است که استقرار پایدار آن مستلزم تحقق فرآیندهای به هم پیوسته در ابعاد و سطوح مختلف می‌باشد. بنابراین، تحقق امنیتی که همه شهروندان بتوانند در آن بدون دغدغه فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی خود را دنبال نمایند، از عوامل قدرت هر کشور در راستای سیاست‌ها و اهداف داخلی، اهرم مهم سیاست حسن همجواری و عامل بهبود موقعیت کشور در نظام بین‌المللی محسوب می‌شود.

جرم، بزهکاری و سرقت ریشه در تاریخ زندگی اجتماعی بشر دارد. به طوری که می‌توان گفت همچنان که جامعه بدون قانون امکان ادامه حیات ندارد، هیچ اجتماع بشری نیست که در آن جرم و جنایت اتفاق نیفتد، وضع قوانین نیز بر همین مبنا است، در بین جرایم، سرقت به عنوان منفورترین عمل در جامعه بشری شناخته شده است، که جوامع به شیوه‌های گوناگون با آن مواجه هستند و وجود خشونت در ارتکاب جرائم پدیده‌ای جدیدی نیست، معمولاً در اجتماع‌های انسانی افراد بزهکار برای ارتکاب جرم و رسیدن سریع به مقصود از خشونت بر علیه بزه‌دیدگان استفاده می‌نمایند.

سرقت دارای حالات گوناگونی است از جمله این حالات می‌توان به سرقت عادی و یا جرایم خشن که معمولاً به‌عنف و مسلحانه است، اشاره کرد. و در بین انواع سرقت‌ها، سرقت مسلحانه جزء خشن‌ترین آن‌ها می‌باشد. که علاوه بر ضرر و زیان مالی و ایجاد مشکلات روحی و روانی برای بزه‌دیدگان در بعضی موارد موجب از بین رفتن جان بزه‌دیده یا بزه‌دیدگان یا جرح آن‌ها می‌شود.

در قانون مجازات اسلامی تعریف مشخص تحت عنوان جرائم خشن وجود ندارد و این شاید یکی از ایرادات قانون‌گذار است، ولی آن چیزی که در رویه مطرح است جرایمی را خشن می‌گویند که به نوعی همراه با به‌عنف و اجبار بودن است و امنیت جامعه را از بین می‌برد، در واقع می‌توان گفت آن دسته از جرائمی هستند که معمولاً در برابر سایر

جرائم از فراوانی زیادی برخوردار نیستند اما به لحاظ ماهیتی ترسناک تلقی می‌شوند و توجه رسانه‌ها و افکار عمومی را به خود جلب می‌کنند، این جرائم عموماً آثار و تبعات روانی را در سطح جامعه به همراه دارند و آثار زیانبار آنها به شدت در جامعه ماندگار می‌شوند (داودی و همکاران، ۱۳۹۶، ۶۵-۹۰). یکی از این جرائم سرقت مسلحانه است، سرقت مسلحانه یک پدیده نامطلوب اجتماعی است که علل گوناگونی دارد وقوع این پدیده هر چند تعداد آنها کم باشد، اما قابل قبول نخواهد بود.

سرقت مسلحانه از جرائمی است که بر حسب پیچیدگی‌هایش در وقوع و میزان هوشمندی طراحی و اجرای آن، همچنین بر حسب جسارت و خطرپذیری مجرم در تناسب با احتساب منافع حاصل صورت می‌گیرد. این جرم در سطح بین‌الملل توسط مجرمین متخصص و بسیار خطرناک انجام می‌گیرد. جرایم سازمان‌یافته به‌طور کلی با جرایم سازمان‌یافته ارتباط دارند و از سوابق مهم کیفری محسوب می‌شود. سرقت‌های مسلحانه همواره با انگیزه مالی و سودجویی کلان توأم با خشونت، اکراه و تهدید واقع می‌شوند و چنانچه وضعیت اقتصادی در جامعه در شرایط نامطلوب باشد، طبعاً فاصله طبقاتی ایجاد شده خود به‌وجود آورنده و زاینده این جرم خواهد بود و از این‌رو صاحب‌نظران و متخصصین در این حوزه باید با تشکیل اندیشه‌ورزی و تبادل افکار ضمن مهار و جلوگیری از افزایش آن راهکارهای مناسب را در راستای حل مشکل موجود ارائه نمایند.

ولی آنچه که از نظر انتظامی در تعریف سرقت‌های مسلحانه می‌توان عنوان داشت عبارت است از اینکه؛ سارق در حین ارتکاب سرقت، مسلح به سلاح گرم بوده و به‌طور آشکار اقدامات مجرمانه خود را همراه با تهدید و بااستفاده از سلاح گرم انجام و تحرکات مدافعانه بزه‌دیده را سلب و اموال وی را بر باید.

همانطور که گفته شد هر چند وقوع این نوع جرایم محدود است، اما وقوع حتی یک فقره سرقت مسلحانه در سطح جامعه به‌طور مستقیم بر کاهش احساسی امنیت تأثیرگذار

بوده و نشان‌دهنده ضعف دستگاه عدالت کیفری و نیروهای امنیتی و انتظامی کشور در برقراری نظم و امنیت است. به همین جهت دارای اهمیت فوق‌العاده‌ای است. از طرفی به دلیل اینکه کسب در آمد از طریق سرقت مسلحانه چه از بانک‌ها، مغازه‌های طلا فروشی، مسافران و ... سارقین را در زمان کوتاه به مقصود خود که کسب مال است، می‌رساند، هرگونه ضعف در دستگیری و برخورد قضایی با سارقین مسلح موجب اقبال تعدادی بیشتر از بزه‌کاران به این حوزه می‌شود و در نتیجه آن موجب هرج و مرج در جامعه و ایجاد یأس و ناامیدی در مردم نسبت به عملکرد پلیس که متولی اصلی برقراری نظم و امنیت است، می‌شود.

در تعدادی از استان‌های مرزی کشور به علت هم‌جواری با برخی بی‌ثباتی‌ها در کشورهای همسایه کنترل چندانی بر تردد از مرزهای کشورشان ندارد، تهیه سلاح و مهمات با قیمت نازل برای مجرمین امکان‌پذیر شده است، همچنین وجود مناطق و سرزمین کویری، کوهستانی و گسترده در برخی از نقاط کشور محیط امنی برای فعالیت افراد سودجو و فرصت طلب فراهم کرده است.

بر اساس آنچه در بالا اشاره شد می‌توان گفت از ویژگی‌های وقوع سرقت مسلحانه استفاده سارقین از سلاح گرم و به صورت جمعی (بیش از دو نفر) می‌باشد، وقوع سرقت مسلحانه هر چند به تعداد محدود لزوم چاره‌اندیشی در این خصوص را ضروری ساخته است، بر همین اساس اقدامات گسترده‌ای از طریق انتظامی کشور با تقویت نیرو و تجهیزات برای پیشگیری از وقوع سرقت مسلحانه در کشور صورت گرفته است و سعی شده است با هوشمندسازی پلیس کمبودها و خلاءها مرتفع شود، ولی به دلایل مختلف از جمله گستردگی حوزه سرزمینی، وجود مناطق کویری، کوهستانی و خالی از سکنه، هم‌مرز بودن با برخی از بی‌ثبات منطقه، بیکاری و فراهم نبودن زمینه‌های اشتغال، وجود تفکرات ضد شیعی در برخی از مذاهب و ... متأثر از تبلیغات رسانه‌های معاندین، نیازمند تلاش مضاعف برای مهار این پدیده هستیم.

مفهوم امنیت در مناطقی که از توسعه یافتگی پایین تری برخوردارند، از اهمیت قابل ملاحظه‌ای برخوردار است. زیرا در روند تولید ناامنی در این نواحی، شرایط بسیاری دخیل بوده که هر کدام دارای پیچیدگی‌های خاص خود هستند. براین اساس پژوهش حاضر به دنبال بررسی عوامل وقوع سرقت مسلحانه با استفاده از سلاح گرم و ارائه راهکارهای پیشگیرانه (با تمرکز بر استان‌های مرزی) با رویکرد اکتشافی است. پرسش اصلی پژوهش حاضر آن است که عوامل وقوع سرقت مسلحانه با استفاده از سلاح گرم و راهکارهای پیشگیرانه را بیان نماید.

پیشینه

محمودولی و همکاران (۱۴۰۲)، در پژوهشی باعنوان «راهبردهای پیشگیری از جرم سرقت با تکیه بر تسهیم نقش‌های حقیقی و حقوقی (مورد مطالعه شهر تهران)» به این نتیجه رسیدند که میزان مشارکت سایر نقش‌ها (به‌خصوص شهروندان و سازمان‌های مردم‌نهاد) در امر پیشگیری از سرقت کم شده و مطالبه‌گری از دستگاه عدالت کیفری افزایش یافته است. در این راستا وزارت آموزش و پرورش، وزارت راه و شهرسازی و قوه قضائیه بیشترین نقش را در پیشگیری اجتماعی، وضعی و کیفری دارند.

شیرزاد و همکاران (۱۳۹۰)، در پژوهشی باعنوان «عوامل مؤثر بر سرقت‌های مسلحانه کشف نشده در استان کرمان (۱۳۸۹ — ۱۳۸۸)»، به این نتیجه رسیدند که بین هدایت عملیاتی مناسب، اقدامات اطلاعاتی، استفاده از فناوری‌های نوین و مدیریت زمان در کشف سرقت‌های مسلحانه رابطه معناداری وجود دارد و همچنین فرضیه هدایت عملیاتی مناسب، مدیریت زمان، اقدامات اطلاعاتی و استفاده از فناوری‌های نوین در کشف پرونده‌های سرقت مسلحانه به ترتیب دارای اولویت و تأثیرگذاری بیشتری بوده‌اند.

آزادبخت و همکاران (۱۳۹۷)، در پژوهشی باعنوان «شناسایی و ریزپهنه‌بندی کانون‌های سرقت مسلحانه، در شهر اهواز» به این نتیجه رسیده‌اند که بیشترین حدود مکانی ارتکاب جرایم در محلات حاشیه‌نشین و بافت فرسوده نظیر حصیرآباد، کوی سید خلف،

نهضت آباد، ملاشیه و کوی علوی می‌باشد. نتایج همپوشانی با مراکز مذهبی نیز نشان می‌دهد که تعدد و تمرکز این مراکز مذهبی میزان جرایم را به شدت بسیار زیادی پایین می‌آورد.

سرکوهی و مودتی (۱۳۹۶)، در پژوهشی باعنوان «واکاوی سرقت‌های مسلحانه بانک» به این نتیجه رسیده‌اند که مهم‌ترین عامل بازدارنده این جرم استقرار نگهبان مسلح به سلاح گرم در داخل بانک و گشت نامنظم پلیس است و عوامل مؤثر بر افزایش سرقت بی‌توجه به دستورالعمل‌های پیشگیری از جمله استفاده نکردن از شیشه رنگی (به‌نحوی که داخل بانک مشخص باشد) و پیش‌خوان‌های متناسب با درب‌های جداکننده، تجهیزات عدم دسترسی و دید به گاو صندوق و برخی از تجهیزات حفاظتی است که مسبب انتخاب شدن بانک توسط سارقان مسلح برای سرقت است.

مغانی رحیمی و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی باعنوان «بررسی ارزیابی توزیع فضایی و نقش محیط در وقوع جرم سرقت در مناطق چهارگانه شهر کرمان با روش تحلیلی - توصیفی و در جمع‌آوری اطلاعات از روش‌های کتابخانه‌ای، اسنادی و پیمایشی استفاده شده است و تهیه نقشه و تجزیه و تحلیل اطلاعات نیز با استفاده از نرم‌افزار GIS انجام شده است. ایشان جرم را یک پدیده نامناسب اجتماعی دانستند که پیامدهای منفی اقتصادی و اجتماعی زیادی به همراه دارد. از دیدگاه ایشان فقر، تورم، بیکاری نیز رابطه مثبت و معنی‌داری با جرایم مالی مانند سرقت دارد.

یانی (۱۳۹۱)، در پژوهشی باعنوان «بررسی انتظامی سرقت‌های مسلحانه از طلافروشی‌های تهران بزرگ سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰»، به این نتیجه رسید که به‌کارگیری عوامل انتظامی (پیشگیری، انتظامی، مقابله‌ای) در جلوگیری از سرقت مسلحانه طلافروشی‌ها مؤثر هستند، این پژوهش فقط به بررسی تأثیر انواع عوامل انتظامی (پیشگیری، انتظامی، مقابله‌ای) پرداخته است و سایر ابعاد پیشگیری‌کننده و سارقین را مورد بررسی قرار نداده است.

انور^۱ و همکارانش (۲۰۱۷)، در پژوهشی با عنوان در سال‌های ۱۹۷۳ تا ۲۰۱۴، رابطه عامل بیکاری و سطح درآمد و ارتکاب سرقت را در کشورهای همسایه مانند پاکستان تأیید کردند. ایشان در این دوره علل اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر متغیر وابسته نرخ کل جرم و جنایت (در هر یک میلیون نفر) را بررسی کردند و دریافتند که متغیرهای بیکاری، تحصیلات، نابرابری درآمد و سرانه درآمد می‌توانند متغیرهای بازدارنده در ارتکاب جرم باشند.

جیوترز^۲ و همکاران (۲۰۱۳)، در پژوهشی با عنوان «بررسی و تحلیل مقالات مرتبط با تأثیر نابرابری درآمد بر ارتکاب جرم و جنایت» با بررسی نتایج هفده پژوهش در این رابطه نشان می‌دهد که جرایم با افزایش نابرابری درآمد افزایش می‌یابد و جرایم سرقت و خشونت‌آمیز در طول زمان نسبت به نابرابری درآمد حساسیت نشان می‌دهد، ولی تجمع اقدامات غیراختصاصی جرایم خشونت‌آمیز چنین حساسیتی را نشان نمی‌دهد که به احتمال زیاد به دلیل تفاوت در گزارش جرم است.

چو^۳ (۲۰۰۸)، در پژوهشی با بررسی ۵۰ استان آمریکا به همراه بخش کلمبیا در سال‌های ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۴، دریافت میان نابرابری درآمدی و سرقت از اماکن رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد. سانچز در مطالعه درباره عوامل اقتصادی وقوع جرم در کلمبیا به این نتیجه رسید که نابرابری‌های اقتصادی همواره به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل اقتصادی، در وقوع جرائم به‌ویژه جرایم علیه اموال نقش دارد (سانچز، ۲۰۰۲، ۵۲).

فاجنزیلبر^۴ (۲۰۰۲)، در پژوهشی با عنوان «نابرابری و جرایم خشونت‌آمیز» به این نتیجه رسیدند که بین نرخ جرم و نابرابری در داخل کشورها و بین کشورها همبستگی مثبت وجود دارد، به طوری که میانگین قتل برای ۳۹ کشور و سرقت برای ۳۷ کشور با هم

-
1. Anwar
  2. Gutierrez Rufrancos
  3. Choe
  4. Fajnzylber, Pablo

همپوشانی دارند، این میانگین نشان دهنده علت و معلولی از نابرابری به نرخ جرم، حتی پس از کنترل سایر عوامل تعیین کننده جرم است.

در زمینه موضوعات مرتبط با عنوان پژوهش حاضر، تاکنون تحقیقات و پژوهش‌های متعددی صورت پذیرفته است. اما هیچ یک از ایشان نتوانسته است به بحث اصلی این پژوهش یعنی عوامل وقوع سرقت مسلحانه با استفاده از سلاح گرم و ارائه راهکارهای پیشگیرانه بپردازد، بنابراین این پژوهش با توجه به حدود و ثغور تعریف شده در آن یک موضوع اکتشافی بوده و تاکنون در این زمینه تحقیق مستقلی صورت نگرفته است یا دست کم محقق در بررسی‌های خود به مورد مشخص در این زمینه برخورد نکرده است. لیکن از آنجا که لازم است در تولید ادبیات تحقیق، به صورت استنباطی از پژوهش‌های مرتبط استفاده شود، قابلیت بهره‌برداری از آنها برای غنای بیشتر این تحقیق وجود دارد.

مبانی نظری

سرقت: به معنای دزدی، ربودن مدل و اشیاء منقول، بدون رضایت صاحب و برخلاف حق، که در اصطلاح؛ آن را سرقت ساده و سرقت عادی می‌گویند. به عبارت دیگر ربودن مال متعلق به دیگری را سرقت می‌گویند (قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲: ماده ۲۶۷)

سرقت از جمله جرایم مهم و شایعی است که از مصادیق بارز ناامنی است به گونه‌ای که علاوه بر امنیت عمومی، امنیت اجتماعی و اقتصادی شهروندان را نیز تهدید می‌کند، از آنجا که پدیده سرقت نه تنها به نظام مالی افراد مال‌باخته، بلکه به اقتصاد جامعه نیز لطماتی جبران‌ناپذیر وارد خواهد ساخت، پیشگیری از وقوع و همچنین رسیدگی و کشف آن در حیطه مسئولیت و وظایف عمومی فراجا و عوامل کلاتری و پاسگاه‌ها و پلیس آگاهی است. ارکان اصلی جرم سرقت در قوانین ایران عبارتند از: ربودن مال تعلق به‌غیر، به‌طور پنهانی (عامری و همکاران، ۱۳۹۸، ۴).

سلاح گرم: در قانون مبارزه با قاچاق سلاح گرم به سلاحی اطلاق می‌شود که با استفاده از نیروی گاز باروت (نیروی حاصله از احتراق پیش‌رانه) یا به صورت دستی مسلح شده و توانایی پرتاب یک و یا چند گلوله را به صورت تکی و یا متوالی را دارد. ولی در اصطلاح به هرگونه اسلحه لوله بلند و یا لوله کوتاهی گفته می‌شود که دارای قدرت آتش بوده و برای شلیک گلوله از گاز و باروت و یا مواد احتراقی استفاده شود (قربانی، ۱۳۸۷، ۴۳۲).

سرقت مسلحانه: هرگاه فرد یا افرادی، مسلحانه در امر سرقت یا قطاع الطريق (راهزنی) امنیت مردم یا جاده را برهم بزنند و رعب و وحشت ایجاد نمایند، مرتکب جرم مسلحانه شده‌اند. از دیدگاه انتظامی و کارآگاهان کشف جرم و پلیس، سرقت مسلحانه به دو نوع سرقت مسلحانه با سلاح گرم و سرد تقسیم می‌شود. اما از نظر قضایی به استناد مقررات جزایی میان سلاح سرد و گرم فرقی نیست و حتی چنانچه فرد یا افرادی با سلاح سرد نیز مرتکب سرقت و راهزنی معرفی شوند و امنیت مردم را سلب و ایجاد ارباب نمایند، همانند سارقین مسلحی که با سلاح گرم مرتکب سرقت رعب‌آوری می‌شوند از مصادیق محاربه به شماره می‌روند (قربانی، ۱۳۸۷، ۴۳۲).

معنی لغوی پیشگیری: واژه پیشگیری در مفهوم متداول آن در معانی «پیش‌دستی کردن، پیشی گرفتن و به جلوی چیزی شتافتن» و همچنین «آگاه کردن، خبر چیزی را دادن و هشدار دادن» است؛ اما در جرم‌شناسی پیشگیرانه، پیشگیری در معنی اول آن مورد استفاده واقع می‌شود، یعنی با کاربرد فنون مختلف به منظور جلوگیری از وقوع بزهکاری، به جلوی جرم رفتن و پیشی گرفتن از بزهکاری است.

مفهوم موسع پیشگیری: مطابق این مفهوم، انجام هر اقدامی که علیه جرم بوده و آن را کاهش دهد، پیشگیری محسوب می‌شود. بر اساس این برداشت انواع تدابیر کیفری و غیر کیفری چه مربوط به قبل و چه مربوط به بعد از وقوع جرم، پیشگیری محسوب می‌شوند (محمد نسل، ۱۳۹۳، ۲۰).

پیشگیری اجتماعی و پیشگیری وضعی: پیشگیری اجتماعی سعی دارد که علل و عوامل خطرزای بزهکاری و بزه‌دیدگی را مورد هدف‌گیری قرار دهد. این قسم از پیشگیری تلاش دارد که از تولید بزهکار یا بزه‌دیده جلوگیری کند. پیشگیری اجتماعی در واقع اقدامات مداخله‌ای در محیط عمومی، شخصی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی را شامل می‌شود.

اما پیشگیری وضعی بر این واقعیت مبتنی است که علیرغم بکار بستن تدابیر مختلف پیشگیری اجتماعی، بازهم به دلایل مختلف، بزهکاری و بزه‌دیدگی اتفاق خواهد افتاد. حذف بزهکاری در صحنه عمل تقریباً محال است و تدابیر پیشگیری وضعی با در نظر گرفتن وضعیت ماقبل بزهکاری، درصدد تغییر وضعیت مشرف بر جرم و تبدیل معادله جرم به ضرر مجرم است (محمد نسل، ۱۳۹۳، ۵۴).

پیشگیری انتظامی: یعنی، مهار و کنترل جرم از طریق اقدامات پلیس نظیر، گشت‌های انتظامی و حضور ملموس و مؤثر پلیس در سطح شهر در جهت جلوگیری از اعمال مجرمانه و کاهش تکرار جرم در چارچوب قانون (وفاداری و همکاران، ۱۳۹۶، ۴۲-۴۱). پیشگیری انتظامی از جرم، نقش اساسی و مهم در بسترسازی امنیت دارد از این جهت وظیفه سازمان‌ها و نهادهای مربوطه برای تأمین امنیت و در رأس آن‌ها فرماندهی انتظامی بیش از پیش خطیرتر و حساس‌تر به‌نظر می‌رسد. از طرفی باید دانست که دستیابی به اهداف مورد نظر در زمینه پیاده‌سازی امنیت در جامعه بدون برنامه‌ریزی دقیق و نقشه راه جامع و کامل نه تنها کار را برای این نهادها سخت‌تر می‌کند، چه بسا ممکن است در بعضی موارد اهداف مورد نظر به درستی تحقق نیابند. پیشگیری انتظامی بر پایه اقدامات پلیسی در جهت حمایت از شهروندان آسیب‌پذیر، افزایش آگاهی‌های عمومی و نظارت بر اماکن عمومی مبتنی بر قابلیت‌های پلیس است، به‌عبارت‌دیگر مبنای پیشگیری انتظامی، اختیارات و توانایی‌های پلیس در پیشگیری از جرم در جامعه است، زیرا پلیس به لحاظ داشتن اختیارات و ابزار ویژه می‌تواند نقش بسزایی در کاهش نرخ

جرایم خواه پیش از وقوع جرم و خواه پس از وقوع آن ایفاء کند (سلطانی‌بهرام و همکاران، ۱۳۹۴، ۴۱-۴۰).

بنابراین تمامی اقدامات انتظامی که قبل، حین و پس از وقوع جرم برای پیش‌بینی، پیش‌دستی و پیشگیری از وقوع جرم و در صورت وقوع آن برای شناسایی، تعقیب و دستگیری مجرمان و تسریع اجرای احکام قضایی صورت می‌پذیرد، اقداماتی هستند که به رویکرد پیشگیری انتظامی مرتبط می‌شوند (هندیانی و همکاران، ۱۳۹۶، ۲۴).

پیشگیری واکنشی یا کیفری: پیشگیری واکنشی یا کیفری اقدامات پسینی هستند که پس از ارتکاب رفتار مجرمانه با استفاده از ابزار کیفری از رهگذر نظام عدالت کیفری اعمال می‌شود.

بیشتر اتباع بیگانه که در پایتخت مرتکب جرم می‌شوند، اتباع غیرمجاز هستند. نرخ ارتکاب جرم اتباع بیگانه غیرمجاز چندین برابر نرخ ارتکاب جرم ایرانی‌ها در کشور است. ارتکاب جرائم خشن توسط اتباع غیرمجاز در حال حاضر نسبت به گذشته محسوس‌تر شده است. یکی از دلایل افزایش وقوع جرم توسط اتباع غیرمجاز را نبود نظارت بر این افراد می‌توان عنوان کرد. زمانی که اتباع غیرمجاز جرمی را مرتکب و به کشور خود متواری می‌شوند، به دلیل اینکه اتباع یاد شده فاقد مدارک هویتی و مکانی هستند، پلیس در خصوص دستگیری این افراد دچار مشکل می‌شود و حتی کارفرمایان این افراد اطلاعی از واقعی بودن مدارک و مشخصات آن‌ها ندارند. موضوع حضور اتباع بیگانه غیرمجاز که فاقد مدارک هویتی هستند، در شهرستان شهریار، چالش‌های گسترده‌ای را برای شهروندان فراهم کرده است. شهرستان شهریار به‌عنوان دومین شهر پرجمعیت استان تهران، تعداد زیادی اتباع را در خود جای داده که از این تعداد بسیاری نفر غیرمجاز هستند. اتباع غیرمجاز در این شهرستان مرتکب جرائمی چون قتل، سرقت‌های به‌عنف و زورگیری از شهروندان می‌شوند (پورسعادت، ۱۳۹۳، ۱۰۴).

نظریه پیشگیری موقعیت‌مدار: پیشگیری موقعیت‌مدار به دنبال پژوهشی درباره بازپروری زندانیان مطرح شد. بر اساس این؛ پژوهش میان فرار زندانیان و تکرار جرم آن دسته از جوانانی که در خانه‌های نیمه‌کاره زندگی می‌کنند ارتباطی تنگاتنگ وجود دارد. در این پژوهش نشان داده شده است که محیط سکونت نقش اثرگذاری بر روی تکرار جرم افراد دارد و بدین ترتیب پژوهشگران به اهمیت فرصت‌های مناسب برای ارتکاب جرم و موقعیت‌های پیش از بزهکاری پی برده‌اند.

نظریه گزینش عقلانی: کلارک به همراه کرنیش نظریه گزینش اخلاقی را بیان کردند. «این رویکرد می‌پندارد که بزهکار احتمالی تصمیم‌گیرندگان عاقلی هستند که به دنبال تأمین منافع اقتصادی خویش - پس از ارزیابی میزان خطر و منافع حاصله - از طریق ارتکاب بزه هستند».

نظریه شیوه زندگی: این نظریه به تأثیر شیوه و سبک زندگی بزه‌دیدگان بر ارتکاب جرم تأکید می‌ورزد، به گونه‌ای که روش و سبک زندگی افراد را به دو گونه سبک گزینشی و اجباری تقسیم می‌کنند. سبک گزینشی شیوه‌ای است که فرد آن را برای خود انتخاب می‌کند. اما سبک اجباری روشی است که فرد در گزینش آن از خود اختیاری ندارد. «آنچنان که سبک زندگی افراد سبب حضور آن‌ها در مناطق و محله‌های پرخطر و تماس بیشتر با بزهکاران احتمالی را فراهم می‌آورد» این حضور موجب می‌شود که فرصت‌های بیشتری در اختیار بزهکاران قرار گیرد و در نتیجه احتمال بزه‌دیدگی افزایش یابد. (سرکوهی و مودتی، ۱۳۹۶، ۱۹۶-۱۹۷).

همسایگان و مناطق مرزی ایران: کشور ایران یکی از پهناورترین کشورهای دنیا است که به دلیل پهنا و وسعت بالای آن دارای مرزی طولانی مابین سایر کشورهای هم‌جوار می‌باشد. همچنین، این موضوع سبب شده تا کشور ایران با کشورهای مختلفی در همسایگی قرار بگیرد. کشورهای همسایه ایران متعدد هستند اما طولانی‌ترین خط مرزی ایران با کشور ترکمنستان می‌باشد که در حدود ۷۱۳ مایل طول دارد. بر اساس

اطلاعات به دست آمده طول کلی خط مرزی کشور ایران با سایر کشورها در حدود ۳ هزار و ۶۶۲ مایل است و کوتاه ترین خط مرزی ایران در حدود ۲۷ مایل حساب شده که متعلق به مرز بین ایران و ارمنستان می باشد، بنابراین شهرهای بسیاری در ایران وجود دارند که در مجاورت با این خط مرزی قرار گرفته اند. در واقع، در کل ۷ استان ساحلی در ایران وجود دارد و تعداد ۴ تا از این استان ها متعلق به استان های جنوبی کشور بوده و ۳ تا از این استان ها متعلق به استان های شمالی کشور ایران هستند. از نظر مرزهای آبی، هم دریای خزر در شمال و دریای خلیج فارس و دریای عمان در جنوب ایران مرزهای آبی ایران را تشکیل داده اند که در مجموع مرزهای آبی ایران را به حدود ۲۷۰۰ کیلومتر رسانده اند، کشورهای مرزی ایران که از طریق مرزهای شمالی با کشور ایران هم مرز هستند شامل کشورهایمانند ارمنستان، جمهوری آذربایجان، ترکمنستان، قزاقستان و روسیه می باشند و همچنین کشورهایی که از طریق مرزهای جنوبی با کشور ایران هم جوار هستند کشورهای عربستان، قطر، بحرین، امارات متحده عربی و عمان می باشند. از قسمت شرقی نیز کشور ایران با برخی از کشورهای همسایه دارای مرزهای مشترکی هستند که این کشورها شامل ترکمنستان، افغانستان و پاکستان می شوند. همسایه های غرب کشور نیز کشورهای ترکیه، عراق، روسیه، قزاقستان، ترکمنستان و جمهوری آذربایجان می باشند. کشورهایی که در همسایگی خلیج فارس با کشور ایران هم مرز هستند شامل کشورهای عراق، کویت، عربستان، بحرین، قطر، امارات متحده عربی و عمان می شوند.^۱

روش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت داده ها، کیفی و از نوع اکتشافی است. روش پژوهش، تحلیل مضمون کیفی و جامعه آماری پژوهش، مدیران و کارکنان پلیس پیشگیری پلیس پیشگیری فراجا و برخی از استان های مرزی کشور می باشد،

مشارکت‌کنندگان به صورت هدفمند انتخاب شدند، در این پژوهش بعد از انجام ۱۷ مصاحبه پژوهشگر به اشباع رسید، داده‌های پژوهش با استفاده از ابزار مصاحبه نیمه‌ساختاریافته جمع‌آوری شد، همان‌طور که اشاره شد مصاحبه‌شوندگان با مراجعه به خبرگان و به صورت هدفمند و بر اساس توصیه متخصصان این حوزه انتخاب و پس از هر مصاحبه با در نظر گرفتن تحلیل مصاحبه قبلی انتخاب شدند.

برای اعتبار و روایی پژوهش از روش‌های راثوپری^۱ (۲۰۰۳)، از روش اعتبار درونی با استفاده از روش «تثلیث» (استفاده از منابع تأییدگر)، کسب اطلاعات دقیق مبتنی بر مفروضات تأییدگر، انتخاب نمونه برای پرمایگی اطلاعات، کنترل اعضا و مشارکت‌کنندگان در مصاحبه، جهان‌بینی و جهت‌گیری‌های نظری محقق بهره‌گرفته شد. برای پایایی پژوهش نیز از روش‌های راثوپری (۲۰۰۳)، شامل قابلیت بازیافت‌پذیری، تأییدپذیری، قابلیت تکرارپذیری و با استفاده از روش هدایت دقیق جریان مصاحبه برای گردآوری داده‌ها، ایجاد فرآیندهای ساخت‌مند برای اجرا و تفسیر مصاحبه‌های همگرا، استفاده از نظرات ارزشمند اساتید آشنا با این حوزه و متخصصان پلیس که در این حوزه خبره و مطلع بودند، استفاده شد. داده‌های کیفی لازم جمع‌آوری و با استفاده از روش تحلیل مضمون، مفاهیم، مقوله‌ها و عوامل اصلی و فرعی شناسایی و مورد تحلیل قرار گرفت. همچنین به‌طور همزمان از مشارکت‌کنندگان در تحلیل و تفسیر داده‌ها کمک گرفته شد.

برای جمع‌آوری داده‌ها با مدیران و کارشناسان پلیس در حوزه پلیس پیشگیری فراجا و برخی از استان‌های مرزی کشور که در زمینه موضوع پژوهش دارای تجربه و سابقه مدیریتی ارزنده‌ای بودند، مصاحبه شد. ۳ نفر از ایشان دارای مدرک دکترا و ۸ نفر کارشناسی ارشد و ۶ نفر کارشناس بودند، تمام مصاحبه‌شوندگان دارای سابقه فرماندهی و مدیریت بالای ۱۴ سال و سن همه آن‌ها بالای ۳۸ سال بود.

یافته‌ها

برای دسترسی به یافته‌های پژوهش به معاونت پژوهش و فناوری دانشگاه جامع علوم انتظامی امین مراجعه فرمایید.

سپاس‌گزاری

بدین وسیله از نویسندگان و مترجمانی که مقالات و کتبشان در این پژوهش مورد مطالعه و استناد قرار گرفته و از همه همکاران محترم در پلیس پیشگیری استان سیستان و بلوچستان و کارشناسان پلیس پیشگیری فراجا که ما را در اجرای این پژوهش یاری نمودند، تقدیر و قدردانی می‌شود.

منابع

- (۱) آزادبخت، مریم؛ سجادیان، ناهید؛ نعمتی، مرتضی؛ شجاعی، علی. (۱۳۹۷). شناسایی و ریزپهنه‌بندی کانون‌های سرقت مسلحانه در شهر اهواز، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، ۷(۲۶)، ۱۶-۷.
<http://ges.iaun.iau.ir/artiele-615453.htmi>
- (۲) پورسعادت، شهرام. (۱۳۹۳). بررسی تأثیر حضور اتباع بر امنیت در حوزه استحفاظی شهرستان شهریار، فصلنامه دانش انتظامی غرب استان تهران، ۱(۳)، ۹۱-۱۱۲.
http://wtpkn.jrl.police.ir/article_17858.html
- (۳) داودی، ابراهیم؛ شمسایی، مهدی؛ بارانی، محمد. (۱۳۹۶). رابطه شبکه‌های اجتماعی مجازی با ارتکاب جرایم خشن، فصلنامه پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی، ۱(۱۳)، ۶۵-۹۰.
http://icra.jrl.police.ir/article_18833.html
- (۴) سرکوهی، اسماعیل؛ مودتی، علی. (۱۳۹۶). واکاوی سرقت مسلحانه بانک، فصلنامه انتظام اجتماعی، ۹(۳)، ۲۱۸-۱۹۱.
<http://sopra.jrl.polic.ri/article-78454.html>

۵) سلطانی بهرام، سعید؛ دانش، لایلا؛ علی نژاد، رقیه. (۱۳۹۴). مطالعه نقش پیشگیری انتظامی از جرم و احساس امنیت شهروندان تبریزی، *فصلنامه مطالعات جامعه‌شناسی*، ۸(۲۹)، ۳۹-۵۶.

<https://sanad.iau.ir/fa/Article/957681>

۶) شیرزاد، جلال؛ فقیه فرد، پیمان؛ محمد؛ بابایی، جمشید. (۱۳۹۰). عوامل مؤثر بر سرقت‌های مسلحانه کشف نشده در استان کرمان (۸۹-۱۳۸۸)، *فصلنامه پژوهش‌های دانش انتظامی*، دانشگاه علوم انتظامی امین، ۱۳(۳)، ۱۰۰-۶۵.

<http://pok.jrl.police.ir/article97071.html>

۷) عامری، محمدعلی؛ حیدرنژاد، علیرضا؛ علیزاده، صالح. (۱۳۹۸). بررسی شیوه‌های پیشگیری وضعی از وقوع سرقت احشام، *فصلنامه انتظام اجتماعی*، ۱۱(۳)، ۱-۲۴.

http://sopra.jrl.police.ir/article_92939.html

۸) قربانی، محمد. (۱۳۸۷). *مسیرقانون دادگستری در ایران*، تهران: نشر چشمه.

۹) مغانی رحیمی، بهنام؛ پورخسروانی، محسن؛ خداداد، مهدی. (۱۳۹۶). ارزیابی توزیع فضایی و نقش محیط در وقوع جرم سرقت در مناطق چهارگانه شهر کرمان، *فصلنامه انتظام اجتماعی*، ۹(۴)، ۱۱۷-۱۳۸.

http://sopra.jrl.police.ir/article_83302.html

۱۰) محمدولی، مجید؛ قنبری، علی؛ مدبری، بهنام؛ هاشمی، سیدمحمد. (۱۴۰۲). راهبردهای پیشگیری از جرم سرقت با تکیه بر تسهیم نقش‌های حقیقی و حقوقی (مورد مطالعه شهر تهران)، *فصلنامه پژوهش‌های دانش انتظامی*، ۲۵(۲)، ۱-۲۸.

doi: 10.22034/pok.2023.1272906.1759

۱۱) محمدنسل، غلامرضا. (۱۳۹۳). *کلیات پیشگیری از جرم*، تهران، نشر میزان، چاپ اول، ۲۰-۵۴.

۱۲) محمد وفادار، حسین؛ رفیعی، حسن رضا؛ خوش‌روش، محرم. (۱۳۹۶). تأثیر شیوه‌های پیشگیری از جرم در پیشگیری از سرقت تجهیزات انتقال برق، مورد مطالعه استان همدان، *فصلنامه دانش انتظامی همدان*، ۱(۴)، ۳۱-۶۰.

http://hamedan.jrl.police.ir/article_19795.html

۱۳) هندیانی، عبدالله؛ شرفی، محمد؛ هاشمی، علی؛ حسنی ساطحی، حسین. (۱۳۹۶). بررسی نقش ساختار سازمانی کلانتری و پاسگاه‌ها در پیشگیری انتظامی مناطق حاشیه‌نشین کلانشهر مشهد مقدس، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، ۱۲(۴۳)، ۹-۲۶.

http://cps.jrl.police.ir/article_13703.html

۱۴) یانی، رضا. (۱۳۹۱). بررسی انتظامی سرقت‌های مسلحانه از طلافروشی‌های تهران بزرگ ۱۳۸۵-۱۳۹۰، [پایان‌نامه کارشناسی ارشد]، دانشگاه جامع علوم انتظامی امین.

15) Anwar, A. N. Arshed and S. Anwar (2017). Socio-Economic Determints of Craim: An Empirical Study of Pakistan, *International Journal of Economics and Financial Issues*, 7(1),pp 312-322. Retrieved form.

<https://www.Econjournals.com/index.php/article/view/3504>

16) Choe, J. (2008). Income inequality and Crime in the United States. *Economics Letters*, 101(1). 31-33. Retrieved from.

<https://www.sciencedirect.com/scienc/article/abs/pii/S0165176508001110>

17) Fajnzylber, Pablo ; Daniel Lederman & Norman Loayza, 2002b. 'Inequality and Violent Crime', *Journal of Law and Economics* 45(1): 1-40. doi.org/10.1086/338347

<https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/338347>

18) Gutierrez Rufrancos H, Power M, Pickett KE, Wilkinson R. (2013). *Sociol. Criminol.* Open Access. 1(1): e10

https://www.safetylit.org/citjournalarticle_542450_21